

מראי מקומות - סוכה

לה:

א. מכאן שמצוה לענות הללויה

פרש"י, כיון שאנו נוהגין שהמקרא פותח בהללויה ואנו שותקין ועונין אחריו הללויה, והוא שותק, ואין אנו מתחילין לקרות עמו כסדר שאנו גומרים עמו שאר ההלל, למדין אנו שמצוה לענות הללויה בפתיחתו ואפי' לבקיאין. ופי' הר"ן (יט. בדהר"ף), דבתחלה היו הבקיאים אומרים כל ההלל עם הש"ץ, והאינן בקיאין עונין הללויה, ותיקנו שבתחלת ההלל גם הבקיאין יענו הללויה, ביחד עם האינן בקיאין, דהבקיאין לא מחסרי מידי, שהרי תחלת פ' ראשונה מתחיל ב"הללויה", ולכן תקנו כן כדי שיהיו האינן בקיאין יודעים שצריכין לענות הללויה. נמצא, דבזמן הגמ' היו גם הבקיאים עונין כן, והק' הערוך לנה, אם בזמן הגמ' גם הבקיאין היו עונים כן, א"כ, למה אין אנו עושים כן. בשלמא מה דתקנו משום האינן בקיאין איננו נוהגין, דכולנו בקיאין, אבל דבר זה אף הבקיאין עשו. וביאר הערוך לנה, דע"פ דברי הר"ן מיושב, שהרי אף דהי' מנהג זה מזמן הגמ', אבל סכ"ס הי' משום האינן בקיאין, כדי להורות דצריך לענות הללויה, וכיון דעכשיו כולנו בקיאין, אין מקום למנהג זה. (דהיינו, דאף דבמקום רבא היו כולם בקיאים, וכמש"כ רש"י, מ"מ עדיין היו אינן בקיאין באותו זמן, וא"כ עדיין הי' שייך אז לעשות דברים ללמד לאינן בקיאין, אבל בזמן הזה אין לנו גדר זה של אינן בקיאין כלל, וא"כ פשוט דאין צריך.)

ב. הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ד'

פרש"י דהוי משום שומע כעונה, וכ' דלפ"ז המתפללין בציבור ושמעו קדושה או יהא שמי' רבא, ישתקו בתפלתן וישמעו בכוונה, והרי הן כעונין. וכ' תוס' דמבואר מהא דאמרי' דאם לא יסיים תפלתו עד קדושה עדיף שלא להתחיל, דע"כ לא מהני לשתוק, ומשום דהוי הפסק, ולבסוף דחה ראייתו, דאולי עכ"פ עניי' עדיף. וביאר דעת רש"י, כ' הקהלות יעקב בברכות (יב, ב) בב' אופנים. א) כדי להיות הפסק בדיבור פיו [של שמו"ע], צריך להיות ההפסק נעשה דוקא ע"י פיו, ולא ע"י עניי' שנחשבת כדיבור. ב) אין ההבנה בשומע כעונה דנחשב כאילו הוא אמרה, אלא דיוצא באמירת חבירו כמו אם הי' הוא אומר בעצמו, אבל אי"ז כעניי' כלל, וע"ש באריכות [וע"ע שם בס' י"ג באריכות בגדר שומע כעונה].

וע' צל"ח (ברכות כא:) דכ' דלפי סברא זו יוצא, דמי שהוא מסופק אם לברך איזה ברכה, אין לו לומר לחבירו להוציא מדין שומע כעונה, דאולי אינו צריך לברכו וחשיבא ליה ברכה לבטלה. אולם כ' רעק"א בברכות (שם) דאף לדברי ר"ת ור"י יש עצה, דהיינו לכוין בדרך תנאי, דאם מחויב בברכה רוצה להיות שומע כעונה, ובאם אינו מחויב אינו רוצה להיות שומע כעונה, ויהי' כסתם שומע שאינו מכוין לצאת, אולם הביא מהמג"א (קע"ד, טו) דמשמע דיכול לצאת אפי' שלא בדרך תנאי.

וע"ע בריטב"א ובר"ן, שכ' ג"כ כתוס', אלא דהוסיפו דגם מי שאינו נקי אינו יכול לצאת מחבירו מדין שומע כעונה, ולכאור' מבואר דהוי כאילו הוא אומר ממש, כשי' התוס', ויש לדון אם לפי רש"י יהי' יכול לצאת אם הוא אינו נקי. וע' בהערות להגרי"ש על הא דפריך הגמ' שמע ולא ענה מהו, והק' הרש"ש דהא משנה מפורשת היא בר"ה דמי ששמע מגילה אם כיון לבו יצא, אף דהתם לא שייך עניי'. וביאר הגרי"ש, דכיון דסדר ההלל הוא דכשמוציא אחרים הם עונין הללויה, א"כ הסתפקה הגמ' דאם לא ענה אולי לא הצטרפה שמיעתו עם קריאת המקרא ואולי אינו יוצא, או דלמא, שומע כעונה הוי כאילו הוא דיבר ממש, וא"כ אין שייך לומר שהעניי' תעכב. וזהו מה שהוכיח מיאשיהו, דכ' בו "בקרנך", משמע דהוי כקורא בעצמו ממש, א"כ ודאי שהעניי' אינה מעכבת, דשומע כעונה הוי כאילו דיבר ממש (ולא ביאר בדבריו איך ילמד רש"י הסוגיא, ומשמע דס"ל דלכ"ע י"ל כן, וצ"ע בזה).

ג. שמע ולא ענה מהו

העיר הרש"ש, לכאור' מתני' היא בר"ה (כז), דאם שמע קול מגילה, אם כיוון לבו יצא, אלמא דשומע כעונה מהני אפי' בלא ענה. ותני' דאולי שאני מגילה דכתי' בה "נזכרים", דמשמע אפי' בלב.

ד. אמר להו חכימיא, וכו'

הק' הערוך לנה, מ"ש הכא דחשבינן כל הני דאמרו כן, מה שלא מצינו בשאר הלכות הש"ס. וע"ש באריכות שכ' לבאר למה נקט כל הני הכא.